

«УМОВИ СТРАХУВАННЯ ФІНАНСОВИХ РИЗИКІВ»

Напряом «Страхування»

ЗМІСТ

ВСТУП _____	4
РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИЧНІ АСПЕКТИ СТРАХУВАННЯ ФІНАНСОВИХ РИЗИКІВ _____	6
1.1 Теоретичні аспекти фінансових ризиків в страхуванні _____	6
1.2 Класифікація фінансових ризиків для цілей страхування _____	10
РОЗДІЛ 2. АНАЛІЗ УМОВ СТРАХУВАННЯ ФІНАНСОВИХ РИЗИКІВ _____	15
2.1. Аналіз ринку страхування фінансових ризиків _____	15
2.2 Аналіз умов страхування фінансових ризиків _____	18
РОЗДІЛ 3. ШЛЯХИ ВДОСКОНАЛЕННЯ УМОВ СТРАХУВАННЯ ФІНАНСОВИХ РИЗИКІВ _____	27
ВИСНОВКИ _____	30
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ _____	31
ДОДАТКИ	

АНОТАЦІЯ

до наукової роботи під шифром «ФІНАНСОВІ РИЗИКИ»

Аналіз умов страхування фінансових ризиків у різних страховиків підтвердив їх різноманітність і суперечливу якість, що призводять до непорозуміння між страховиками та уповільнюють розвиток перестрахового ринку, тому актуальним питанням є розробка уніфікованих правил добровільного страхування фінансових ризиків, як базових для застосування.

У роботі пропонується розроблення уніфікованих правил добровільного страхування фінансових ризиків покласти на страхові об'єднання, що є дуже важливим з огляду на сучасні тенденції страхового ринку.

Методи дослідження, що були використані у роботі: аналіз, синтез, системно-структурний аналіз тощо.

Теоретичними науковими результатами є визначення аспектів фінансових ризиків в страхуванні та його аналіз для цілей страхування.

Результати наукової роботи впроваджено в навчальний процес.

Інформаційною базою дослідження є: законодавчі та нормативні акти з питань розвитку страхового ринку, статистичні звіти Національної комісії, що здійснює державне регулювання у сфері ринків фінансових послуг (Нацкомфінпослуг), науково-дослідницькі публікації з питань страхування фінансових ризиків.

Наукова робота є результатом самостійного дослідження. Теоретичні обґрунтування, практичні розробки та висновки, що містяться в роботі, отримано автором самостійно на основі аналізу та узагальнення. Наукова робота оформлена згідно вимог, визначених у Положенні про Всеукраїнський конкурс студентських наукових робіт з галузей знань і спеціальностей.

Робота складається з 3 розділів, викладених на 30 сторінках та містить 9 таблиць та 2 рисунка. Кількість використаних джерел 27.

Ключові слова: УМОВИ СТРАХУВАННЯ, ПРАВИЛА СТРАХУВАННЯ, ФІНАНСОВІ РИЗИКИ, СТРАХУВАННЯ.

ВСТУП

Одним із основних документів страхової компанії для початку та ведення страхової діяльності є правила страхування, які встановлюються страховиком самостійно для кожного виду добровільного страхування окремо і підлягають реєстрації в Уповноваженому органі (Національній комісії, що здійснює державне регулювання у сфері ринків фінансових послуг) при видачі ліцензії на право здійснення відповідного виду страхування.

Правила страхування визначають загальні умови і порядок здійснення добровільного страхування. У кожній страхової компанії свої правила і умови. Споживачеві страхових послуг орієнтуватися в них складно. Різноманітні і суперечливі якості правил призводять до непорозуміння між страховиками та уповільнюють розвиток внутрішнього перестраховального ринку. Крім того, страхуючи ризики на своїх умовах, страховики перестраховують їх на міжнародних ринках. У змістовні відмінності формулювань мало хто вдумується.

Непродуманість, переписування і компіляція умов страхування створює передумови для нездорових відносин між страхувальником і страховиком. А відсутність єдності формулювань умов страхування між різними ринками і страховими компаніями - для недовіри один до одного.

З метою полегшення початку та ведення діяльності у сфері страхування і перестраховання слід усунути найбільш серйозні розбіжності між страховиками стосовно правил, які вони ліцензують. Тому необхідно забезпечити єдині уніфіковані умови як базу для страховиків для ведення страхової діяльності на всьому внутрішньому ринку, тим самим полегшуючи покриття ризиків і зобов'язань організаціям у сфері страхування і перестраховання.

Все вище згадане й обумовлює актуальність даної теми дослідження.

Метою роботи є вивчення умов страхування фінансових ризиків у страховиків, а також виявлення розбіжностей між страховиками стосовно правил страхування фінансових ризиків.

Для досягнення мети у роботі були поставлені такі цілі:

- дослідити теоретичні аспекти фінансових ризиків в страхуванні;
- розглянути класифікацію фінансових ризиків для цілей страхування з огляду різних аспектів;
- провести детальний аналіз ринку страхування фінансових ризиків за даними Нацкомфінпослуг;
- проаналізувати умови страхування фінансових ризиків на основі ТОП-13 страхових компаній за 3 квартала 2017р.;
- запропонувати шляхи вдосконалення умов страхування фінансових ризиків.

Об'єктом дослідження даної роботи є страхування фінансових ризиків в Україні.

Предметом дослідження є правила та умови страхування фінансових ризиків.

Методи дослідження, що були використанні у роботі: аналіз, синтез, системно-структурний аналіз тощо.

Інформаційною базою дослідження є: законодавчі та нормативні акти з питань розвитку страхового ринку, статистичні звіти Національної комісії, що здійснює державне регулювання у сфері ринків фінансових послуг (Нацкомфінпослуг). У процесі написання наукової роботи опрацьовано аналітичну інформацію науково-дослідних установ та наукові публікації з питань страхування фінансових ризиків.

Структура роботи: зміст, вступ, три розділи, висновки, список використаних джерел.

РОЗДІЛ 1

ТЕОРЕТИЧНІ АСПЕКТИ СТРАХУВАННЯ ФІНАНСОВИХ РИЗИКІВ

1.1 Теоретичні аспекти фінансових ризиків в страхуванні

Страхування – це вид цивільно-правових відносин щодо захисту майнових інтересів фізичних осіб та юридичних осіб у разі настання певних подій (страхових випадків), визначених договором страхування або чинним законодавством, за рахунок грошових фондів, що формуються шляхом сплати фізичними особами та юридичними особами страхових платежів (страхових внесків, страхових премій) та доходів від розміщення коштів цих фондів [19].

Страховий ризик – певна подія, на випадок якої проводиться страхування і яка має ознаки ймовірності та випадковості настання [19].

Страхування фінансових ризиків – вид майнового страхування, яке за своєю суттю є страхуванням ризику втрати прибутку чи неотримання доходу внаслідок різних причин [4].

На сьогоднішній день питання страхування фінансових ризиків активно дискутується, але з огляду на те, що даний сегмент страхового ринку не регулюється Законом України «Про страхування», а лише визначає певні його види в частині статті 6 цього закону в розділі добровільних видів страхування, його аналіз є неоднозначним.

В Україні страхування фінансових ризиків використовується більшою мірою з метою оптимізації оподаткування й вивозу капіталу за кордон. Щоб знати, чи займається страховик тіньовим страхуванням, необхідно проаналізувати: динаміку страхових виплат (страхові виплати менші 20% страхових платежів), обсяг страхових платежів зі страхування фінансових ризиків (великий обсяг свідчить про тінізацію), показники з обсягу перестраховувальних операцій (високі показники – застосування "нереального страхування") [27].

На даний момент немає можливості провести ґрунтовний аналіз, адже страхові компанії не вказують страхування фінансових ризиків як окремий вид страхування. Мається на увазі, що жодна страхова компанія не публікує у своїй фінансовій звітності про кількість страхових премій за даним видом страхування. Інформація на таких ресурсах як «Форіншурер страхування» також відсутня. Отже, інформація по окремим страховим компаніям на даний час відсутня.

Фінансові ризики насамперед пов'язані зі змінами на фінансовому ринку та змінами в економіці. Це можуть бути зміни процентних ставок, валютних курсів, зміни в діяльності галузі або конкретного позичальника. До фінансових ризиків відносять кредитний, процентний, валютний, галузевий, ліквідності та структури капіталу, операційний, а також ризик країни. Крім того, фінансові ризики можна розглядати як спекулятивні [2].

Розглянемо основні види фінансових ризиків (табл. 1.1).

Таблиця 1.1

Основні види страхування фінансових ризиків*

Види страхування	Пояснення
Страхування втрати прибутку (доходу) унаслідок змушеної зупинки виробництва	Страхування від настання збитку у разі стихійних лих чи несприятливих подій, які призводять до призупинення виробництва.
Страхування фінансових інвестицій	Найбільш поширеними фінансовими інвестиціями є цінні папери купівля/продаж яких супроводжується прибутковістю і ризиковістю. В залежності від якості емітента ризиковість цінних паперів різна, але для захисту своїх майнових прав власники застосовують страхування.
Страхування іпотечного і споживчого кредиту	Страхування з метою убезпечення товару або майна (нерухомості).

*Складено автором на основі «Форіншурер страхування»

Страхування втрати чи прибутку від перерв у виробництві по своїй суті доповнює страхування основних і оборотних фондів, оскільки перерва у

виробництві найчастіше буває викликана загибеллю або ушкодженням цих фондів. Тому правомірно припустити, що склад і перелік страхових подій, на випадок яких проводиться страхування у тому чи іншому випадку може бути однаковим. Це не означає, однак, що страхування основних і оборотних фондів неможливо без страхування від перерв у виробництві. Страхувальникам має бути надане право укласти будь-який з договорів або обидва разом. Одночасне укладання договорів страхування майна і страхування від простою відповідає економічним інтересам підприємства, а страховикам дозволяє більш обґрунтовано і з меншими витратами визначати збиток при стихійних лихах чи виникненні інших несприятливих подій [25].

Істотною особливістю страхування від простою є те, що розмір збитку тут багато в чому залежить від терміну перерви у виробництві. Тому, дуже важливо визначити тривалість відповідальності страховика, тобто період, протягом якого він зобов'язаний відшкодувати збитки від простою. Найбільш частіше у світовій практиці тривалість терміну такої відповідальності до одного року. Його звичайно і пропонують установити в якості максимального, надавши при цьому право страхувальникам зменшувати цей термін і одночасно скорочувати терміни платежів [25].

Фінансові інвестиції являють собою покупку активів у вигляді цінних паперів, як часткових, так і боргових, які будуть приносити інвестору не тільки прибуток, але і гарантувати йому визначений рівень безпеки вкладення засобів. Ці дві складові – прибутки і ризикованість знаходяться в пропорційній залежності одна від іншої: чим у більш ризикові цінні папери здійснюється вкладення засобів, тим, як правило, великий прибуток вони приносять. На розвинутому фінансовому ринку встановлюється стійка градація ризиковості і прибутковості цінних паперів. Вважається, наприклад, що найбільш ризикованими є спекулятивні звичайні акції, що, однак, приносять власнику прибуток 15-20%. До категорії високоризикових цінних паперів належать також звичайні акції швидко зростаючих компаній (прибуток 10-12%). До цінних паперів з помірним ризиком відносяться звичайні акції, що високо котируються

на біржі (прибуток по ній складає 8-10%), цінні папери взаємних інвестиційних фондів зі збалансованим портфелем – прибуток 7-8%, конвертовані акції з фіксованим дивідендом – 6-10%, конвертовані облігації – приносять прибуток їх власнику 5-10% [25].

Страховання товарного кредиту в світі, як надійного засобу захисту власників капіталу від непередбачених безнадійних боргів та як засобу, що дозволяє уникнути цих втрат, зробивши раннє попередження, почало розвиватися у 50-х рр. Крім захисту та своєчасного інформування, страхування кредиту дозволяє підтримувати дисципліну, здійснювати постійний контроль над кредитом й поліпшувати режим обігу фінансових засобів, а також вивільняти великі фінансові ресурси для керівників [25].

Протягом періоду виробництва й реалізації товари можуть бути застраховані від фізичних втрат, проте, якщо товари та послуги передані клієнту, страхове відшкодування не може існувати без страхування кредиту. Тому, багато компаній воліють уникнути можливої неплатоспроможності своїх покупців й укладають договір кредитного страхування [25].

Враховуючи сучасні глобалізаційні процеси в економіці та фінансах, категорія фінансовий ризик визначається як ймовірність невизначеності, яка виникає при здійсненні підприємством операційної, фінансової та інвестиційної діяльності в конкурентному ринковому середовищі при роботі з фінансовими ресурсами та інструментами та яка може вплинути на формування негативних або позитивних фінансових показників діяльності підприємства. Категорія фінансовий ризик в різних інтерпретаціях пов'язується з невизначеністю. Отже, фінансовий ризик багатоаспектна категорія, в формуванні якої переважаючою є аргументація невизначеності.

Таким чином фінансові ризики є важливою складовою страхового ринку. Вони притаманні для будь-якої підприємницької діяльності, потребують страхування для збереження прибутку або зменшення збитку і тому мають широкий спектр для аналізу та дискутування.

1.2 Класифікація фінансових ризиків для цілей страхування

Як і будь-яку фінансову категорію фінансові ризики можна розглядати, а відповідно і аналізувати за різними аспектами. В сучасній літературі фінансові ризики класифікують за різними ознаками і в різних сферах діяльності. Відповідно до першої директиви ради європейських співтовариств [8] можна виокремити кредитний ризик, ризик поручительств та інші фінансові ризики (рис.1.1).

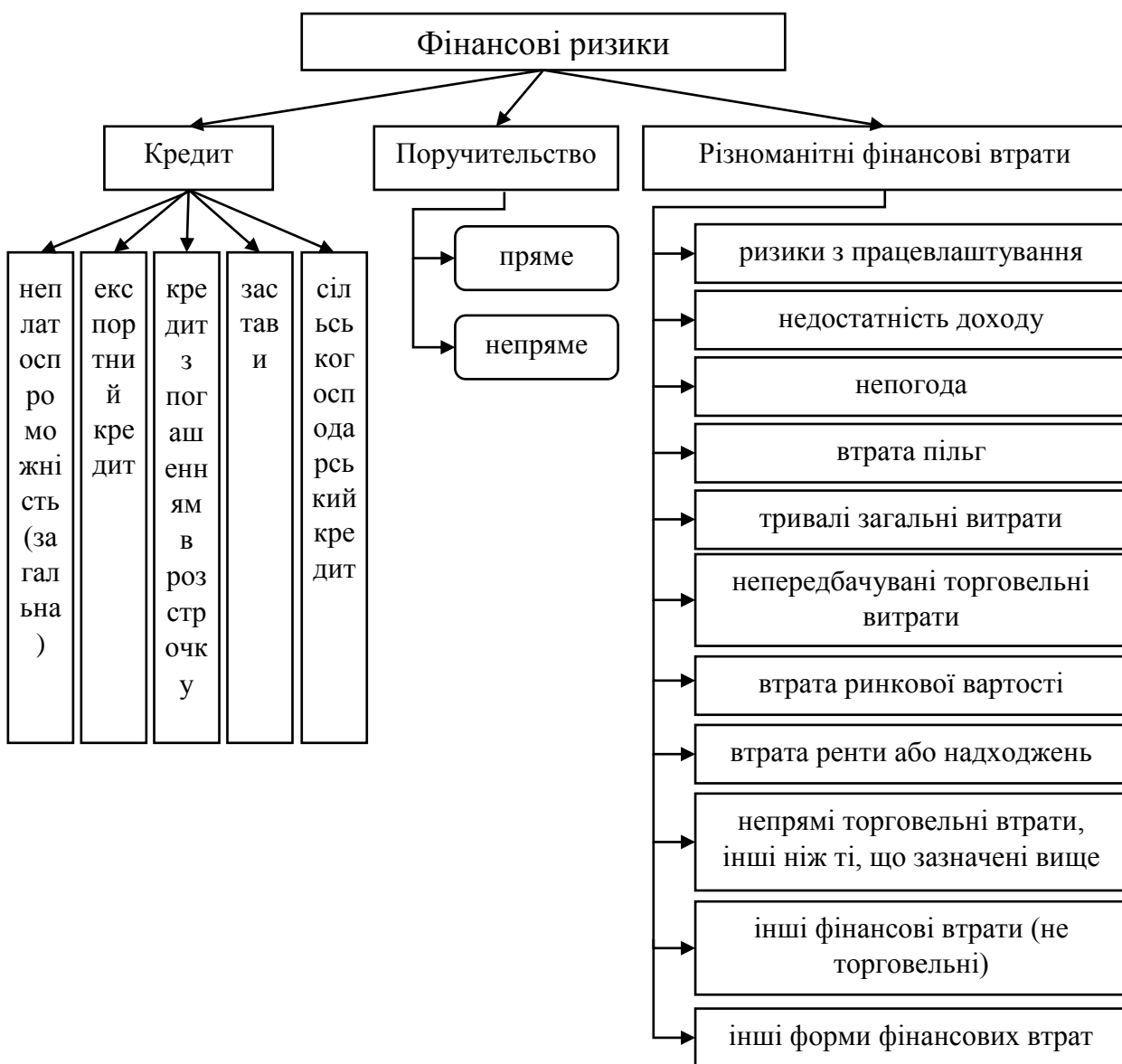

Рис. 1.1 – Класифікація фінансових ризиків відповідно до першої директиви ЄЕС

За даними рисунку 1.1 (сформований автором на базі [8]) видно, що найбільшу питому вагу складають ризики, які відносять до категорії різноманітних фінансових ризиків. Вона включає в себе ризики різної специфіки окрім кредитних і ризиків поручительства.

У цілому фінансовий ризик як міру економічної або соціальної невизначеності можна охарактеризувати [2]:

1. За величиною:
 - 1) високий;
 - 2) середній;
 - 3) низький.
2. За ступенем допустимості:
 - 1) допустимий ризик, коли втрачається частина доходу;
 - 2) критичний (локальний) ризик, при якому повністю втрачаються доходи і виникає необхідність відшкодувати втрати;
 - 3) катастрофічний ризик повної втрати майна.
3. За об'єктами – ризик підприємця;
4. За видом діяльності – ризик виробничої, посередницької, торговельної, транспортної та іншої діяльності;
5. За економічним змістом:
 - 1) чистий ризик як об'єктивна можливість зазнати збитків (нульового результату);
 - 2) спекулятивний ризик як суб'єктивна можливість отримання позитивного або негативного результату певної діяльності.
6. За характером:
 - 1) операційний ризик пов'язаний із неправильним вибором методу проведення операції;
 - 2) інфляційний ризик визначається ступенем точності прогнозування інфляції та її впливу на результат фінансово-господарської діяльності;
 - 3) кредитний ризик розглядається як ризик непогашення кредиту і несплати процентів за ним;

4) процентний ризик виникає у разі зміни процентних ставок за кредитними ресурсами, що надаються;

5) валютні ризики можливі у разі зміни курсів валют, а також політичної ситуації, коли курси валют незмінні, а можливості вільного обігу валют обмежені;

6) бухгалтерський – це ризик зміни облікової вартості активів чи пасивів при зміні валютних курсів із урахуванням, що в іноземній (національній) валюті їх вартість залишається незмінною;

7) операційний – ризик несприятливих змін валютного курсу за період до часу проведення запланованої валютної операції.

7. За галузевою і територіальною ознакою:

1) галузевий – пов'язаний зі специфікою діяльності окремих галузей, проявляється в змінах інвестиційної якості та курсової вартості цінних паперів і відповідних втратах інвесторів;

2) загальноекономічний – відображає вплив на економіку країни змін, що відбуваються в інших країнах, пов'язаних із зміною у валютній політиці, економічній і політичній ситуаціях, рівня інфляції тощо;

3) країни – це основний фінансовий ризик, що є сукупністю політичного, економічного та трансфертного ризиків і пов'язаний з дійсними та очікуваними політичними й економічними умовами в країні і впливом цих умов на здатність уряду країни, окремих корпорацій та фізичних осіб виконувати зобов'язання по зовнішньому боргу.

8. За можливістю усунення:

1) недиверсифіковані, що не підлягають усуненню;

2) диверсифіковані, для яких існують можливі шляхи подолання.

Зазвичай фінансові ризики класифікують за об'єктами страхування [6]:

1. Страхування кредитів, у тому числі страхування:

1) ризику неповернення кредиту (страхувальник – банк);

2) відповідальності позичальника за неповернення (непогашення) кредиту (страхувальник – позичальник);

- 3) несвоєчасної сплати відсотків за кредит позичальникам;
 - 4) споживчого кредиту (страхувальник – фізична особа);
 - 5) комерційного кредиту (страхування векселів);
 - 6) депозитів (страхувальник – банк чи вкладник).
2. Страхування непрямих ризиків, у тому числі:
 - 1) на випадок втрати прибутку (доходу);
 - 2) додаткових витрат (як окремий вид страхування);
 - 3) тимчасового прибутку, орендної плати і т.п.
 3. Страхування біржових ризиків, у тому числі:
 - 1) ризиків неплатежу по комерційних справах;
 - 2) комісійної винагороди брокерської фірми;
 - 3) операцій з цінними паперами;
 4. Страхування ризику неправомірного застосування фінансових санкцій державними податковими інспекціями.

Основою організації управління фінансовими ризиками страхових компаній є їх ідентифікація та аналіз, які доцільно проводити в розрізі видів діяльності. М.В. Сороківська здійснила дворівневу структурування фінансових ризиків страхової компанії за цією ознакою (рис.1.2) [20].

Таблиця 1.2

Класифікація фінансових ризиків страхової компанії [20]

Класифікаційна ознака	Групи (види) ризиків
1	2
Залежно від причини виникнення	Систематичні (ринкові) ризики, несистематичні (специфічні) ризики
За чинниками, що зумовлюють виникнення	Природні ризики, політичні ризики, економічні ризики, соціальні ризики, техногенні ризики
За ступенем охоплення	Ризики страхової діяльності загалом, ризики певних груп страхових компаній, ризики окремих страхових компаній
За можливими наслідками	Статичні ризики, динамічні ризики
За характером можливого фінансового результату	Чисті ризики, спекулятивні ризики
За часом виникнення	Ретроспективні ризики, поточні ризики, перспективні ризики

Продовження таблиці 1.2

1	2
За тривалістю дії	Постійні ризики, довгострокові ризики, короткочасні ризики
Залежно від масштабів ризикових подій	Глобальні ризики, локальні ризики
За територією	Міжнародні ризики, національні ризики, регіональні ризики, місцеві ризики
За сферою виникнення	Внутрішні (суб'єктивні) ризики, зовнішні (об'єктивні) ризики
За організаційно-правовою формою страховика	Ризики господарських товариств, ризики державних організацій, ризики товариств взаємного страхування
За сферою діяльності страховика	Ризики пов'язані зі страхуванням життя, ризики загального страхування
За значущістю впливу на діяльність страхової компанії	Критичні ризики, середні (допустимі) ризики, незначні ризики
За величиною затрат, пов'язаних з управлінням ризиками	Ризики, управління якими вимагає великих затрат. Ризики, управління якими вимагає середніх затрат. Ризики, управління якими потребує незначних затрат. Ризики, управління якими не потребує жодних затрат
За механізмами регулювання	Ризики, за якими доцільно формувати внутрішні резерви, ризики, які доцільно передавати на перестраховання, ризики, які доцільно диверсифікувати, ризики, які доцільно хеджувати, ризики, які доцільно регулювати іншими методами
За можливістю перестраховання	Ризики, що підлягають перестрахованню, ризики, що не підлягають перестрахованню
За видами	Процентний, депозитний, кредитний, ризики фінансової ненадійності (ризик зниження фінансової стійкості, неплатоспроможності, збитковості, ризик банкрутства) та інші

Таким чином існує безліч підходів до класифікації страхових ризиків. Для страхування ризики в основному поділяють на кредитні, поручительства, власність страхувальника і інші непередбачені дії, які можуть привести до фінансових збитків.

РОЗДІЛ 2

АНАЛІЗ УМОВ СТРАХУВАННЯ ФІНАНСОВИХ РИЗИКІВ

2.1. Аналіз ринку страхування фінансових ризиків

Аналіз ринку страхування фінансових ризиків це досить важливе питання для нестабільної української економіки. З огляду на те, що жодна страхова компанія і портал «Форіншурер страхування» не надає даних про кількість страхових премій або виплат за даним видом страхування на перший погляд можна зробити висновок, що страхування фінансових ризиків займає не вагому частку в структурі видів страхування. Для аналізу питомої ваги фінансових ризиків в страхування використаємо дані Нацкомфінпослуг.

Національна комісія, що здійснює державне регулювання у сфері ринків фінансових послуг (Нацкомфінпослуг), є державним колегіальним органом, підпорядкованим Президенту України та підзвітним Верховній Раді України [7].

Місія Нацкомфінпослуг – це створення умов для належного та ефективного функціонування ринків небанківських фінансових послуг, зміцнення системної стабільності на цих ринках, забезпечення захисту прав споживачів небанківських фінансових послуг, а також інтеграція у світовий фінансовий простір без загроз національним інтересам та економічній безпеці України [7].

Щоквартально Нацкомфінпослуг в розділі огляд страхового ринку публікує консолідований звіт та підсумки діяльності страхових компаній. За цими даними можемо відстежити динаміку фінансових ризиків в структурі страхового ринку України, проаналізувати питому вагу фінансових ризиків в загальній структурі. В таблиці 2.1 та 2.2 наведено дані щодо фінансових ризиків з огляду загального отримання валових страхових премій і чистих страхових премій.

Таблиця 2.1

Аналіз показників фінансових ризиків за даними Нацкомфінпослуг
за 9 місяців 2014-2017 років*

Рік	Значення	Валові надходження страхових платежів (премій, внесків)	Чисті страхові премії
2014	всього, грн.	12 788 853,3	9 522 968,4
	фінансові ризики, грн.	1 861 522,4	1 163 752,2
	%	14,56%	12,22%
2015	всього, грн.	16 523 951,6	11 770 739,7
	фінансові ризики, грн.	3 005 784,5	1 811 564,4
	%	18,19%	15,39%
2016	всього, грн.	18 514 038,7	13 555 386,9
	фінансові ризики, грн.	2 488 849,0	1 573 224,5
	%	13,44%	11,61%
2017	всього, грн.	24 603 297,6	14 333 544,2
	фінансові ризики, грн.	3 946 758,1	1 454 300,3
	%	16,04%	10,15%

*Складено автором на основі даних Нацкомфінпослуг

Таблиця 2.2

Аналіз динаміки фінансових ризиків за даними Нацкомфінпослуг
за 9 місяців 2014-2017 років*

Назва показника	Відхилення					
	2017-2014		2017-2015		2017-2016	
	фінансові ризики, грн.	%	фінансові ризики, грн.	%	фінансові ризики, грн.	%
Валові надходження страхових платежів (премій, внесків)	2 085 235,7	1,49%	940 973,6	-2,15%	1 457 909,1	2,60%
Чисті страхові премії	290 548,1	-2,07%	-357 264,1	-5,24%	-118 924,2	-1,46%

*Складено автором на основі даних Нацкомфінпослуг

За аналізований період фінансові ризики в частині валових страхових премій і чистих страхових премій зазнали таких змін:

1) питома вага фінансових ризиків в розрізі валових страхових премій мають приблизно однакову вагу за аналізований період, у 2014 р. – 14,56%, а у 2017р. – 16,04%. Відслідковується позитивна динаміка в абсолютному значенні, у 2017р. показник збільшився в середньому на 1 000 000 грн. у порівнянні з попередніми роками, а саме у порівнянні з 2014р. спостерігається збільшення валових премій на 2 085 235,7 грн.;

2) в структурі страхового ринку фінансові ризики з огляду чистих страхових премій складають більше 10%, з 2015 року спостерігається динаміка до зменшення: у 2014 р. вони склали 12,22%, у 2015р. – 15,39%, а у 2017р. – 10,15%. Отже, за аналізований період з 2014р. по 2017р. питома вага фінансових ризиків в частині чистих страхових премій зменшилась на 2,07% і у 2017р. складає 1 454 300,3 грн.

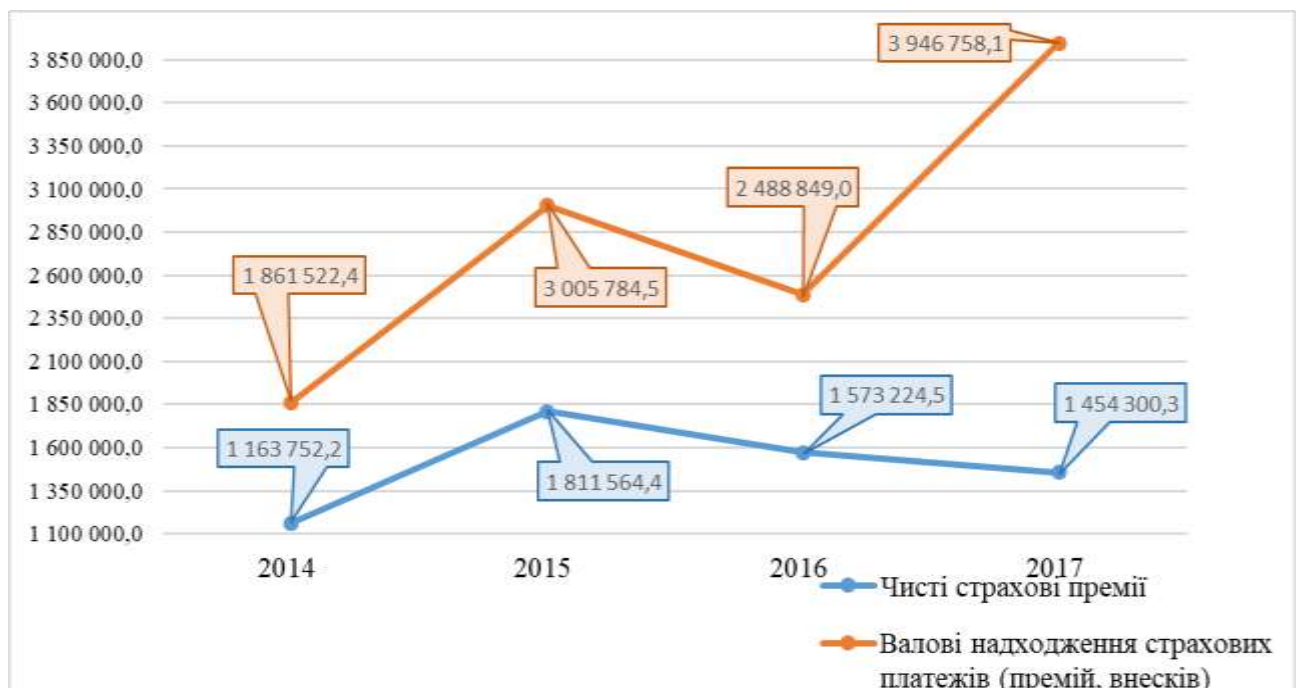

Рис. 2.1 – Динаміка фінансових ризиків в частині валових премій та чистих страхових премій

На рис. 2.1 (сформований автором на базі даних Нацкомфінпослуг) наведено динаміку фінансових ризиків в частині валових страхових премій і чистих страхових премій. З рисунку видно, що зі збільшенням частки валових

премій щорічно зменшується частка чистих страхових премій, що свідчить про те, що левова частка (в середньому 40%, а у 2017р. 63,15%) віддається на перестраховання.

2.2 Аналіз умов страхування фінансових ризиків

На сьогоднішній день ліцензію на страхування фінансових ризиків має практично кожна велика страхова компанія, але проблема в тому, що страхові компанії (маючи ліцензію на страхування фінансових ризиків) зазвичай не рекламують цей вид послуг і висвітлюють виключно майнове страхування.

Для аналізу було обрано ТОП-13 страхових компаній за страховими преміями по страхуванню на 30.09.2017р. (табл. 2.3). В таблиці представлені дані майнового страхування, бо фінансові ризики є різновидом майнового страхування.

Таблиця 2.3

Аналіз вагомості майнового страхування станом на 30.09.2017р.

№	Страхові компанії	Всього страхових премій, тис.грн	Майнове страхування, тис.грн.	Питома вага майнового страхування, %
1	КРЕМІНЬ	2 808 057,2	2 592 552,9	92,33%
2	УНІКА	1 255 657,0	882 213,4	70,26%
3	АХА СТРАХУВАННЯ	1 235 114,0	903 477,0	73,15%
4	АРСЕНАЛ СТРАХУВАННЯ	1 160 151,0	733 657,0	63,24%
5	РЗУ УКРАЇНА	957 250,3	355 130,7	37,10%
6	ІНГО УКРАЇНА	771 394,4	375 346,5	48,66%
7	ТАС СГ	726 641,0	173 857,4	23,93%
8	ПРОВІДНА	654 582,9	97 843,0	14,95%
9	УСГ	593 071,4	431 737,0	72,80%
10	КРЕДО	572 576,0	169 671,0	29,63%
11	УНІВЕРСАЛЬНА	498 449,4	293 813,4	58,95%
12	АЛЬЯНС	468 311,0	383 440,0	81,88%
13	ОРАНТА	440 666,8	80 530,1	18,27%

*Складено автором за даними Форіншурер страхування

Проаналізувавши таблицю 2.3 можемо зробити висновок, що для страхової компанії КРЕМІНЬ майнове страхування є провідною діяльністю, адже його питома вага складає 92,33%. Також досить значну питому вагу майнове страхування має для страхових компаній УНІКА, АХА СТРАХУВАННЯ та АРСЕНАЛ СТРАХУВАННЯ більше 60%. Для решти проаналізованих компаній даний вид послуг не є ключовим, але також користується популярністю.

У таблиці 2.4 наведені дані щодо питомої ваги перестраховування на страховому ринку.

Таблиця 2.4

Аналіз питомої ваги перестраховування на страховому ринку станом
на 30.09.2017р.*

№	Страхові компанії	Всього, тис.грн	Частина страхових премій, що віддана на перестраховування, тис.грн	Питома вага перестраховування, тис.грн
1	КРЕМІНЬ	2 808 057,2	2 616 758,7	93,19%
2	УНІКА	1 255 657,0	491 424,0	39,14%
3	АХА СТРАХУВАННЯ	1 235 114,0	46 604,0	3,77%
4	АРСЕНАЛ СТРАХУВАННЯ	1 160 151,0	665 568,0	57,37%
5	PZU УКРАЇНА	957 250,3	467 860,9	48,88%
6	ІНГО УКРАЇНА	771 394,4	242 719,9	31,47%
7	ТАС СГ	726 641,0	93 691,3	12,89%
8	ПРОВІДНА	654 582,9	15 549,7	2,38%
9	УСГ	593 071,4	54 157,2	9,13%
10	КРЕДО	572 576,0	21 377,0	3,73%
11	УНІВЕРСАЛЬНА	498 449,4	140 970,7	28,28%
12	АЛЬЯНС	468 311,0	354 119,0	75,62%
13	ОРАНТА	440 666,8	37 149,1	8,43%

*Складено автором за даними Форіншурер страхування

За даним таблиці 2.4 можемо зробити висновок, що більша частина страхових компаній України активно перестраховує свої ризики. Найбільшу

питому вагу перестраховання має страхова компанія КРЕМІНЬ – 93,19%, отже, майже всі ризики є перестрахованими. Також страхова компанія АЛЬЯНС перестраховує левову частку своїх ризиків – 75,62%, а також АРСЕНАЛ СТРАХУВАННЯ перестраховує більше половини своїх ризиків – 57,37%. Якщо проаналізувати структуру перестрахованих ризиків, то виявиться що їх більшу частину складає майнове страхування, а, отже можемо припустити, і страхування фінансових ризиків.

Проаналізуємо якісну складову цього виду страхування. Для аналізу використовувались офіційні сайти страхових компаній, а саме вищезазначені ТОП-13 страхових компаній.

В таблиці 2.5 наведено якісний аналіз зазначених компаній в розрізі наявності ліцензії на страхування фінансових ризиків, оприлюднення загальних правил страхування, наявності особливих умов страхування та діапазон страхового тарифу.

Таблиця 2.5

Якісний аналіз умов страхування фінансових ризиків*

№	Страхові компанії	Ліцензія на здійснення страхування фінансових ризиків	Правила страхування на сайті страховика	Особливі умови	Тариф, %
1	КРЕМІНЬ	+	-	-	0,2 - 0,8
2	УНІКА	+	+	+	0,5-3,8
3	АХА СТРАХУВАННЯ	+	+	-	0,6-2
4	АРСЕНАЛ СТРАХУВАННЯ	+	+	+	0,3-8
5	PZU УКРАЇНА	+	+	+	-
6	ІНГО УКРАЇНА	+	+	-	-
7	ТАС СГ	+	+	-	0,8-4
8	ПРОВІДНА	+	+	+	0,1-5,0
9	УСГ	+	-	-	-
10	КРЕДО	+	+	+	0,2-2,5
11	УНІВЕРСАЛЬНА	+	+	+	0,5-3
12	АЛЬЯНС	+	+	-	-
13	ОРАНТА	-	-	-	-

*Складено автором на основі інформації з офіційних сайтів представлених страхових компаній

З табл. 2.5 видно, що всі страхові компанії окрім ОРАНТИ оприлюднюють ліцензії на здійснення страхування фінансових ризиків та три страхові компанії КРЕМІНЬ, ОРАНТА та УСГ не оприлюднюють свої правила страхування.

В загальних правилах страхування страхові компанії вказують основні положення для страхування фінансових ризиків. Вони складаються відповідно до Закону України «Про страхування» і в основному мають загальний шаблон.

Майже всі страхові компанії в цьому виді страхування визначають такі ризики:

- 1) ризик понесення збитків, у зв'язку з будь-яким порушенням іншими особами прав в частині фінансових зобов'язань;
- 2) ризик понесення страхувальником збитків, внаслідок порушення його прав, у вигляді неотримання прибутку;
- 3) ризик понесення страхувальником збитків внаслідок невиконання замовником товарів, послуг або робіт умов договору відносно строку постачання, вартості товарів, робіт або послуг;
- 4) ризик понесення збитків внаслідок неповернення йому майна в обумовлений договором строк;
- 5) ризик понесення страхувальником збитків у зв'язку з перервою у виробництві з причин, вказаних у договорі страхування;
- 6) ризик понесення страхувальником збитків внаслідок неможливості зареєструвати майнові права в порядку, передбаченому чинним законодавством України;
- 7) ризик понесення страхувальником збитків у зв'язку з виконанням ним зобов'язань перед третіми особами щодо реалізованих ним товарів;
- 8) ризик понесення страхувальником непередбачених фінансових витрат пов'язаних з втратою багажу під час подорожі;
- 9) ризик понесення страхувальником фінансових збитків, пов'язаних зі здійсненням операцій з використанням платіжних карток;

10) ризик понесення страхувальником при здійсненні ним господарської діяльності збитків, пов'язаних з перервою такої діяльності чи неотриманням доходу, що сталося у зв'язку зі зниженням цін на продукцію, падінням виробництва.

Як вже було раніше зазначено страхова компанія КРЕМІНЬ не публікує правила страхування фінансових ризиків на сайті, а от у розділі страхові продукти для корпоративних клієнтів визначені фінансові ризики страхування кредитів та страхування від збитків в результаті перерв у виробництві, але в підрозділі страхування кредитів відсутня жодна інформація. На сайті визначені основні страхові випадки, їх покриття, діапазон тарифів та гарантії страхової компанії. Жодної інформації щодо винятків немає.

Автором проаналізовано на сайтах страховиків особливі умови добровільного страхування фінансових ризиків (табл. 2.6).

Таблиця 2.6

Особливі умови добровільного страхування фінансових ризиків*

№	Страхові компанії	Особливі умови добровільного страхування фінансових ризиків
1	2	3
2	УНІКА	при здійсненні банківської діяльності, втрати (припинення) права власності та інших майнових прав (титульне страхування) що виникли внаслідок відміни подорожі за кордон або зміни строків перебування за кордоном при здійсненні банківської діяльності
4	АРСЕНАЛ СТРАХУВАННЯ	пов'язаних з матеріальними втратами, що стали наслідком вимушеної відмови подорожуючої особи від запланованої та оплаченої поїздки/подорожі або зміни термінів такої поїздки/подорожі
5	PZU УКРАЇНА	пов'язаних із втратою права власності (титульне страхування) пов'язаних з перервою у діяльності пов'язаного із непередбачуваними витратами під час поїздки за кордон. держателів банківських карт
10	КРЕДО	пов'язаних зі збитками внаслідок неможливості здійснити подорожі
11	УНІВЕРСАЛЬНА	внаслідок відміни подорож за кордон або зміни строків перебування за кордоном пов'язаних із використанням платіжних карток

Продовження табл. 2.6

1	2	3
8	ПРОВІДНА	пов'язаних зі збитками, понесеними внаслідок перерви в господарській діяльності
		пов'язаних зі збитками, понесеними внаслідок припинення права власності на майно
		пов'язаних зі збитками, понесеними внаслідок неможливості здійснення подорожі (поїздки)
		пов'язаних зі збитками, понесеними внаслідок непередбачених фінансових витрат
		пов'язаних зі збитками, понесеними внаслідок фінансових збитків, пов'язаних із ризиками здійснення операцій з використанням платіжних карток

*Створено автором на основі офіційних даних зазначених визначеними страховими компаніями

На сайті страхової компанії УНІКА окремо не виділяють страхування фінансових ризиків, є майнове страхування та в розділі для бізнесу є страхування комплексного будівництва або окремих об'єктів від непередбачуваних подій при будівництві, реконструкції, капітальному ремонті чи проведенні монтажних робіт. В правилах страхування зазначене власне формулювання ризику, але сутність залишається та сама. Є особливі умови для страхування трьох видів ризиків (табл. 2.6). Це свідчить про те, що страхова компанія робить акцент саме не ці види ризиків.

Страхова компанія АХА СТРАХУВАННЯ на сайт не виносить окрему інформація про страхування фінансових ризиків, є лише майнове страхування різних видів. В правилах страхування вказана велика кількість ризиків, але вони є загальними (більшість страхових компаній їх визначає).

На сайті страхової компанії АРСЕНАЛ СТРАХУВАННЯ представлено окремо майнове страхування різних форматів та є розділ фінанси, який включає відповідальність перед третіми особами та страхування від втрати роботи. Детальної інформації про умови страхування на сайті немає, вказані переваги та загальні відомості. Правила страхування мають загально прийнятий вигляд, але також є додаткові умови страхування (табл.2.6) які розкривають детальну інформацію про страхування матеріальних втрат, що стали наслідком вимушеної відмови подорожуючої особи від запланованої та оплаченої подорожі.

Страхова компанія PZU УКРАЇНА на сайті не рекламує страхування фінансових ризиків, а лише є страхування майна і для приватних і для корпоративних осіб. Позитивним є те, що окрім загальних правил страхування виносяться і особливі умови (табл. 2.6) для страхування чотирьох ризиків, які є найбільш популярними.

Страхова компанія ІНГО Україна в окремому розділі для приватних клієнтів визначає страхування майна та іпотеки, а саме квартир, іпотек (кредитного майна), нещасних випадків для кредиторів та класичне страхування майна. На сайті є короткі відомості про кожен вид страхування, але в основному це інформація про ризики та предмети страхування. Для корпоративних клієнтів пропонується страхування майна та заставного майна. Якщо розглядати за галузевими програмами, то є страхування фінансових інститутів, але тут також пропонується майнове страхування. Правила страхування цієї компанії є розгорнутими, значно більша кількість ризиків зазначена, тут є і терміни відшкодування в залежності від страхової суми та зміни страхового тарифу в залежності від періоду на який укладається договір.

На сайті страхової компанії ТАС СГ є інформація виключно про майнове страхування і для корпоративних і для приватних клієнтів. Правила є досить розгалуженими, є додаткові пункти, детально визначені страхові випадки і винятки з них.

В правилах страхування страхової компанії ПРОВІДНА розширено вказані базові загальні страхові тарифи, а також страхові тарифи по ризиках для яких передбачені додаткові умови (табл. 2.6). На сайті в розділі послуг окремо виділяють страхові програми при кредитуванні для автомобілів та нерухомості та страхування майна. На сайті є переваги страхування та що саме вони забезпечують, якщо переглянути детальніші умови, то тут вже є інформація і про діапазон франшизи і про умови страхування.

Страхова компанія УСГ не оприлюднює правила страхування фінансових ризиків, на сайті немає про них жодної інформації. В розділі послуги висвітлюється страхування майна. Тут є не великий обсяг інформації, а також є

програма страхування майна та відповідальності перед сусідами – «МІСЬКИЙ ЕКСПРЕС» і тут зазначені страхові суми та страхові премії. Загалом на сайті не достатньо інформації для страхувальника.

На сайті страхової компанії КРЕДО в розділі страхові продукти заявлені: страхування кредитного ліміту, страхування майна, добровільне страхування кредитів, добровільне страхування фінансових ризиків, але інформація є лише про страхування кредитного ліміту і її замало, є лише дані про страховий тариф та ризики, які покриваються. Правила страхування складені за загальним шаблоном та є особливі умови страхування фінансових ризиків пов'язаних зі збитками внаслідок неможливості здійснити подорожі (табл. 2.6).

Страхова компанія УНІВЕРСАЛЬНА виокремлює лише майнове страхування для корпоративних клієнтів і для фізичних осіб. Ризики визначені за категоріями за об'єктами страхування. Правила є досить детальними і зазначають велику кількість інформації. Окрім правил страхування також є особливі умови (табл. 2.6) для двох видів страхування.

Страхова компанія АЛЬЯНС надає послуги корпоративним клієнтам, а саме пропонує страхування майна з різними підрозділами. Правила мають загальний вигляд, конкретна інформація не зафіксована, особливих умов страхування на сайті не заявлено.

Страхова компанія ОРАНТА це єдина страхова компанія, яка за якісним аналізом не отримала жодного плюса. На сайті компанії оприлюднюється інформація щодо страхування фінансових ризиків. Зазначений перелік ризиків:

- 1) для вкладників банку – страховим випадком є факт настання прямих збитків страхувальника внаслідок банкрутства банку;
- 2) для кредиторів – невиконання або неналежне виконання позичальником своїх зобов'язань за кредитним договором щодо повернення кредиту та відсотків;
- 3) для власника майна – припинення права власності на майно внаслідок обставин (подій), які виникли (відбулися) до укладення чи під час дії

договору страхування та були не відомі Страхувальнику на момент укладення договору страхування.

На сайті зазначений порядок визначення страхових сум, але інформації для страхувальника замало, підтвердження права на здійснення страхування фінансових ризиків (наявність ліцензії) на сайті відсутня.

Отже, страхування фінансових ризиків має вагоме місце в структурі страхового ринку України. Страховики розробляють особливі умови для страхування, вносять зміни до правил страхування, корегують страхові тарифи, тобто страхування фінансових ризиків здійснюється. Можемо зробити висновок про важливість цього виду діяльності в Україні, але зауважимо, що чинні нормативні акти на зобов'язують страховиків оприлюднювати правила страхування на своїх сайтах, що в свою чергу не дозволяє страхувальникам здійснити якісний вибір умов страхування фінансових ризиків страхової компанії.

РОЗДІЛ 3

ШЛЯХИ ВДОСКОНАЛЕННЯ УМОВ СТРАХУВАННЯ ФІНАНСОВИХ РИЗИКІВ

Страховання фінансових ризиків – це процедури, за допомогою яких страхові компанії захищають майнові інтереси страхувальника при настанні певних випадків, що становлять для таких інтересів загрозу. Всі угоди страхування фінансових ризиків укладаються на основі правил страхування, які визначають загальні умови і порядок його здійснення.

Споживачеві страхових послуг орієнтуватися в правилах добровільного страхування фінансових ризиків надто складно. Різноманітні і суперечливі якості правил призводять до непорозуміння між страховиками та уповільнюють розвиток внутрішнього перестраховального ринку. Крім того, страхуючи ризики на своїх умовах, страховики іноді змушені перестраховувати їх на міжнародних ринках. У змістовні відмінності формулювань мало хто вдумується.

Нацкомфінпослуг розробила спеціальні вимоги до правил страхування, які мають обов'язково виконуватись кожним страховиком.

Найголовнішою умовою є те, що «правила повинні містити всі умови, визначені статтею 17 Закону України «Про страхування» [1]. Відповідно до цього пункту вимог всі проаналізовані компанії (які оприлюднюють правила страхування) їх дотримуються і використовують шаблон з закону, але зі своїми доповненнями.

Всі страхові компанії, відповідно до вимог, друкують свої правила державною мовою та обов'язково вказують найменування страхової компанії на титульному аркуші. Щодо назви, то в більшості страхових компаній вона змінювалась і тому додатково оприлюднюється і зміни.

Обов'язково в правилах визначаються терміни та поняття, а також страхові тарифи та методики їх розрахунку. Зазвичай страхові компанії

оприлюднюють таблицю з визначеними страховими тарифи, а детальна методика не надається.

Дослідження умов здійснення добровільного страхування фінансових ризиків у ТОП-13 страхових компаній підтверджує необхідність впровадження уніфікованих правил страхування. Доречно було б об'єднати теоретичні розробки та практичні навички страховиків щодо цього питання.

Для цього проаналізуємо членство ТОП-13 страхових компаній в таких організаціях як Ліга страхових організацій України (ЛСОУ) та Українська федерація убезпечення (УФУ) (табл. 3.1). Ці об'єднання створені для представництва та захисту інтересів своїх членів. Наприклад, ЛСОУ для виконання своїх завдань вивчає, узагальнює та розповсюджує досвід страховиків, забезпечує рекомендаціями щодо ефективного здійснення страхової діяльності; УФУ докладає багато зусиль задля вироблення правил поведінки учасників страхового ринку та стандартів надання страхових послуг.

Таблиця 3.1

Членство страхових компаній в страхових об'єднаннях*

№	Страхові компанії	ЛСОУ	УФУ
1	КРЕМІНЬ	-	-
2	УНІКА	+	+
3	АХА СТРАХУВАННЯ	-	+
4	АРСЕНАЛ СТРАХУВАННЯ	+	+
5	PZU УКРАЇНА	+	-
6	ІНГО УКРАЇНА	-	+
7	ТАС СГ	-	+
8	ПРОВІДНА	+	-
9	УСГ	-	+
10	КРЕДО	+	-
11	УНІВЕРСАЛЬНА	-	+
12	АЛЬЯНС	+	+
13	ОРАНТА	-	+

*Створено автором на основі офіційних даних об'єднань про членство страхових компаній

За даними табл. 3.1 видно, що в обох організаціях членство мають лише УНІКА, АРСЕНАЛ СТРАХУВАННЯ та АЛЬЯНС. Тобто страховики, можуть входити в різні об'єднання та навіть в декілька з них.

З метою полегшення початку та ведення діяльності у сфері страхування і перестраховування слід усунути найбільш серйозні розбіжності між страховиками стосовно правил, які вони ліцензують. Необхідно запровадити більш детальні вимоги до правил страхування, аби вони визначали і нюанси з виплатами страхових відшкодувань. Цим питанням мають займатися такі організації як ЛСОУ та УФУ посилаючись на Нацкомфінпослуг, так як вони визначають пріоритетами своєї діяльності сприяння розвитку прозорого страхування, боротьбу з недобросовісною діяльністю та гарантування високого рівня послуг.

Отже, розробку уніфікованих правил добровільного страхування фінансових ризиків, як базу для страховиків для ведення страхової діяльності на всьому внутрішньому ринку, могли б здійснити страхові об'єднання, щоб усунути непродуманість і переписування умов страхування. Розуміння єдиних уніфікованих правил призведе до підвищення довіри страховиків та перестраховиків один до одного, дозволить виконувати свої зобов'язання у сфері страхування і перестраховування.

ВИСНОВКИ

На основі проведеного дослідження можна зробити такі висновки:

1. Дослідження умов страхування фінансових ризиків потребує постійного та високоякісного аналізу, в основі якого має бути доступна та повністю відкрита інформація про затверджені правила страхування на сайтах страхових компаній. Проведений аналіз показав, що тільки 10 страховиків з 13, умови страхування яких розглядалися, оприлюднюють свої правила страхування.

2. Виявлено, що інформаційна недосконалість, зокрема брак необхідних офіційних статистичних даних щодо страхування фінансових ризиків, в щоквартальному та щорічному огляді вітчизняного страхового ринку на сайті Нацкомфінпослуг є однією з найголовніших проблем здійснення серйозного та глибокого аналізу цього виду страхування та процесів, що відбуваються на ринку.

3. Визначено, що одним з основних аргументів на користь розробки та запровадження уніфікованих правил добровільного страхування фінансових ризиків є підвищення довіри страховиків та перестраховиків один до одного, надання упевненості споживачам страхових послуг в точності сприйняття формулювань умов страхування.

4. Запропоновано Лізі страхових організацій України (ЛСОУ) та Українській федерації ubezpieчення (УФУ) розробити уніфіковані правила добровільного страхування фінансових ризиків, як базові для подальшого застосування страховими компаніями, з огляду на те, що ці об'єднання створені для вироблення правил поведінки учасників страхового ринку та стандартів надання страхових послуг.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Вимоги до документів, що подаються страховиками для реєстрації в Нацкомфінпослуг правил страхування для конкретного виду добровільного страхування, а також змін та/або доповнень до цих правил: розпорядження національної комісії, що здійснює державне регулювання у сфері ринків фінансових послуг [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://www.nfp.gov.ua/files/ROZPORYADGHRNYA/2017/2017-06-14-15/1.01%20%D0%92%D0%B8%D0%BC%D0%BE%D0%B3%D0%B8%20%D1%89%D0%BE%D0%B4%D0%BE%20%D0%BF%D1%80%D0%B0%D0%B2%D0%B8%D0%BB%20%D1%81%D1%82%D1%80%D0%B0%D1%85%D1%83%D0%B2%D0%B0%D0%BD%D0%BD%D1%8F.pdf>
2. Еш С.М. Фінансовий ринок: Навчальний посібник / С.М. Еш. – 2-ге вид. – К.: НУХТ, 2008. – 528с.
3. Журавка О. С. Проблемні аспекти страхування фінансових ризиків в Україні / О. С. Журавка // Проблеми і перспективи розвитку банківської системи України : збірник наукових праць Державний вищий навчальний заклад “Українська академія банківської справи Національного банку України”. – Суми, 2007. – Т.20. – С.16–24.
4. Клапків М.С. Страхування фінансових ризиків: Монографія /М.С.Клапків. – Тернопіль, Економічна думка Карт-бланш, 2002. –570 с.
5. Мартиненко В.П. Фінансовий менеджмент: Підручник / В.П. Мартиненко, Н.І. Климаш, К.В. Багацька, І.В. Дем’яненко та ін. – Львів. – Магнолія 2006. – 344с.
6. Никитина Т.В. Страхование коммерческих и финансовых рисков. – СПб.: Питер, 2002. – 240 с.
7. Огляд страхового ринку: Національна комісія, що здійснює державне регулювання у сфері ринків фінансових послуг (Нацкомфінпослуг) [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://www.nfp.gov.ua/ua/Konsolidovani-zvitni-dani.html>

8. Перша Директива Ради 73/239/ЄЕС "Щодо узгодження законів, підзаконних та адміністративних положень стосовно започаткування та ведення діяльності прямого страхування, іншого, ніж страхування життя" від 24 липня 1973 року [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/994_281/page

9. Правила страхування АСК «ІНГО Україна» [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://ingo.ua/ua/pravila-strahuvannya>

10. Правила страхування АТ «СТ «ТАС» [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://sgtas.com.ua/ua/company/pravyla-strahuvannya>

11. Правила страхування ВАТ «Страхова компанія «Універсальна» [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://universalna.com/uk/%D0%BF%D1%80%D0%BE-%D0%BA%D0%BE%D0%BC%D0%BF%D0%B0%D0%BD%D1%96%D1%8E/%D0%BF%D1%80%D0%B0%D0%B2%D0%B8%D0%BB%D0%B0-%D1%81%D1%82%D1%80%D0%B0%D1%85%D1%83%D0%B2%D0%B0%D0%BD%D0%BD%D1%8F-%D1%82%D0%B0%D0%B1%D0%BB%D0%B8%D1%86%D1%8F/>

12. Правила страхування ПрАТ СК «ПЗУ Україна» [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://www.pzu.com.ua/about/docs/pravyla%20strakhuvannya.html>

13. Правила страхування ПрАТ СК «ПРОВІДНА» [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.providna.ua/uk/content/pravila-strahuvannya>

14. Правила страхування ПрАТ «Страхова компанія «УНІКА» [Електронний ресурс]. – Режим доступу: https://uniqa.ua/ua/about_us/initial_data/

15. Правила страхування СК «Арсенал Страхування» [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://www.arsenal-strahovanie.com/ru/page/pro-kompaniyu>

16. Правила страхування СК «АХА Страхування» [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://axa-ukraine.com/company/funds/>

17. Правила страхування ТДВ «Альянс Україна» [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://allianz.ua/pravila-strahuvannya>
18. Правила страхування ТДВ СК «КРЕДО» [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://skcredo.com.ua/pro-kompaniyu/pravyla-nadannya-finansovyh-poslug>
19. Про страхування: Закон України № 86/96-ВР від 07 березня 1996 р. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/85/96-%D0%B2%D1%80>
20. Сороківська М.В. Класифікація фінансових ризиків страхових компаній / М.В. Сороківська // Науковий вісник НЛТУ України. – 2009. – Вип. 19.2. – С.261-265.
21. Страхові продукти страхової компанії «Кремінь» [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.kremen.com.ua/page/chastnim-licam>
22. Страхування фінансових ризиків НАСК «Оранта» [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://oranta.ua/ukr/financial_risks.php
23. Страхування майна «Українська страхова група» [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://ukringroup.ua/ukr/services/property/property_insurance/
24. Учасники Української федерації убезпечення [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://ufu.org.ua/ua/about/info/members_of_the_federation/
25. Фінансові ризики і їхнє страхування: Форіншурер страхування [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://forinsurer.com/public/05/03/02/1720>
26. Члени Ліги страхових організацій України [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://uainsur.com/liga/about/members/>
27. Яворська Т.В. Страхові послуги: Навчальний посібник / Т.В. Яворська. – Львів, Львівський національний університет ім. Івана Франка, 2008. – 252 с.

ДОДАТКИ